

Motion till riksdagen 2012/13:So269

av Eva Olofsson m.fl. (V)

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Delaktighet för människor med funktionsnedsättning	3
4	Tillgänglighet	4
4.1	Investeringar i ökad tillgänglighet	4
4.2	Krav på tillgänglighet vid offentlig upphandling	5
5	Personlig assistans – en rättighetsfråga	6
5.1	Besparingstrenden	6
5.2	Akuta behov av lagändringar	7
5.3	Undanröj hinder för arbete och föräldraskap	9
5.4	Förslag om ökad säkerhet vid beslut om och utbetalning av assistansersättning	10
5.4.1	Assistansersättning vid sjukhusvistelse	10
5.4.2	Studier och arbete utomlands	11
5.4.3	Närstående som personliga assistenter	11
5.4.4	Uppgiftsskyldighet för anordnare av personlig assistans	12
5.5	Timschablonen	12
6	Ledsagning	13
6.1	Förtydliga lagstiftningen om ledsagarservice enligt LSS	13
6.2	Ta fram nationella riktlinjer för ledsagning	14
6.3	Avgifter ska inte hindra någon att få ledsagning	14
7	Alla tjänar på förskrivning av hjälpmedel	14
7.1	”Fritt val” – samhället skjuter ifrån sig ansvaret	15
7.2	Det ska spela mindre roll var man bor	16
7.3	Minska regelkrånglet	16

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tilläggsdirektiv till Upphandlingsutredningen om utökade krav på tillgänglighet vid offentlig upphandling.¹
2. Riksdagen begär att regeringen skyndsamt lägger fram förslag till en ändring i 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, så att ursprungsintentionerna i denna lag om möjligheten att leva ett liv som andra uppfylls.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda om regelverken för personlig assistans är ändamålsenligt utformade för att möjliggöra arbete och ett aktivt föräldraskap.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att behålla assistansersättningen vid sjukhusvistelse.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en uppföljning av möjligheterna för personer med personlig assistans att arbeta och studera utomlands.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utvärdering av nya regler för inspektion av assistans i bostaden.
7. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken i de delar det avser 110 kap. 46 § gällande ansvar för assistansanordnare att anmäla ändrade förhållanden till Försäkringskassan.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förtydliga lagstiftningen om ledsagarservice enligt LSS.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förtydligande av LSS så att personer med grava synskador åter kan få rätt till ledsagning.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för ledsagning enligt LSS och socialtjänstlagen (SoL).
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda frågan om en mer enhetlig avgiftssättning för ledsagning enligt SoL.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för förskrivning av hjälpmedel.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samordna förskrivningen av hjälpmedel under en huvudman.

¹ Yrkande 1 hänvisat till FiU.

3 Delaktighet för människor med funktionsnedsättning

För Vänsterpartiet är målet för handikappolitiken ett samhälle som gör det möjligt för människor med funktionsnedsättning att vara fullt delaktiga i samhällslivet på lika villkor som andra. Människors lika värde är en grundläggande utgångspunkt och alla människor har kunskaper, förmågor och erfarenheter som är viktiga för samhället. Detta slogs också fast i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken "Från patient till medborgare" (prop. 1999/2000:79).

Därför måste samhället formas på ett sådant sätt att alla kan medverka i utvecklingen och nå full delaktighet. Kvinnor och män som har funktionsnedsättning utgör givetvis inget undantag i detta avseende. Personer med funktionsnedsättning är medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som personer utan funktionsnedsättningar. Men så ser det inte ut i dag. Människor med funktionsnedsättning stängs ute från olika områden p.g.a. bristande tillgänglighet. Kvinnor med funktionsnedsättning är dubbelt utsatta och osynliggörs alltför ofta. Arbetslösheten är högre och ekonomin sämre för många människor med funktionsnedsättning. Flickor och pojkar med funktionsnedsättning får inte alltid det stöd de behöver för att klara skolan på ett bra sätt.

Genom ökad kompetens och förbättrad lagstiftning kan det tillgängliga samhället minska kostnader och öka delaktigheten. Det slår FN fast i sin konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar:

För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik.

För att öka delaktigheten och självbestämmandet behövs det åtgärder inom en rad olika områden. I denna motion har vi valt att behandla frågor som handlar om att öka delaktigheten genom fysiska förändringar i samhället och vi lämnar förslag som rör tillgänglighet, personlig assistans, ledsagning och hjälpmedel. I motion V208 "Skydd av våldsutsatta kvinnor" tar vi också upp mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

Vi föreslår dessutom en höjning av anslaget till handikapporganisationerna med 20 miljoner kronor per år i vår motion V200. Bidraget till handikapporganisationerna är en fast summa som inte räknas upp automatiskt. Senast den höjdes var 2008 efter att ha varit oförändrad sedan 2000. För att kunna ta det ansvar som numera krävs av dem behöver dessa organisationer mer resurser. När nya organisationer tillkommer ska de dessutom ha del av bidraget. I samma motion (2012/13:So267) ingår också en satsning på ökad kompetens inom handikappomsorgen.

Fel! Okänt namn

4 Tillgänglighet

Kampen för tillgänglighet är central för att öka delaktigheten. Det är därför den samlade funktionshinderrörelsen har mobiliserat kring frågan om tillgänglighet och bl.a. arrangerat Marschen för tillgänglighet runt om i Sverige under tio års tid samt Torsdagsaktionen, utanför Regeringskansliet, sedan den 19 november 2010. Tillgänglighet är en fråga om att ge alla medborgare samma demokratiska rättigheter och möjligheter i samhället.

En satsning på att göra samhället tillgängligt är också en samhällsekonomiskt lönsam investering på både kort och lång sikt. Sysselsättningsgraden bland personer med funktionsnedsättning är betydligt lägre än för resten av befolkningen, ca 50 procent, och antalet personer med funktionsnedsättning som är arbetslösa har fördubblats sedan 1990. Att göra arbetsplatser, bostäder, transporter och offentliga lokaler tillgängliga skulle öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta i utbildningar, i arbetslivet, och i samhällslivet som helhet. Det skulle innebära stora samhällsekonomiska vinster. En omfattande satsning på att bygga bort tillgänglighetshinder skulle dessutom på kort sikt skapa många arbetstillfällen.

Den svenska funktionshinderrörelsen har tagit fram en skrift "Tillgänglighet lönar sig". Här påvisas bl.a.:

- ? Var femte person som lever i Sverige har någon form av funktionsnedsättning.
- ? Vinsterna med ett samhälle som är tillgängligt och användbart för alla medborgare är många. Om delaktigheten ökar minskar utanförskapet. Om det blir lättare att ta sig till – och in – på en arbetsplats får staten ökade skatteintäkter.
- ? Exempel: Om en person går från att vara helt arbetslös till att arbeta 10 procent blir det en samhällsekonomisk vinst på 12 400 kronor per år. Beräkning utgår från en av arbetsmarknadens lägsta löner, 16 600 kronor i månaden. Den samhällsekonomiska vinsten ökar med mellan 20 och 70 procent om anhörigas kostnader räknas med.

Efter ett förslag från bl.a. Vänsterpartiet gjorde riksdagen den 14 juni 2012 ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag om förbud mot diskriminering p.g.a. bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Eftersom frågan redan är grundligt utredd förväntar vi oss att regeringen inte fortsätter att bromsa utan kommer med ett väl genomarbetat lagförslag redan under detta riksdagsår så att lagen kan träda i kraft senast den 1 juni 2013.

4.1 Investeringar i ökad tillgänglighet

Den ändrade lagstiftningen kommer att ge upphov till ökade kostnader för investeringar i tillgänglighet i samhället för såväl offentlig som privat sektor – även om det är omöjligt att göra några exakta beräkningar av dessa kostnader.

För att ge ett incitament och se till att tillgänglighetsanpassningen inte drar ut på tiden föreslår Vänsterpartiet att det införs ett tillfälligt ekonomiskt stöd, Tillgänglighets-ROT, som ger rätt till bidrag för åtgärder och ombyggnationer som syftar till att göra lokaler tillgängliga för alla. Stödet är på totalt 2 miljarder per år och ska kunna sökas för anpassning av offentliga lokaler och små affärslokaler, restauranger och caféer. Stödet ska vara ett incitament och därför inte vara längre än tre år. Ansvaret är delat och därför ska inte staten stå för hela kostnaden, utan aktörer på alla nivåer, såväl privata som offentliga, ska vara skyldiga att på egen bekostnad genomföra de åtgärder som lagen kräver.

Stödet ska användas som stimulansmedel inom det område som inte är lagstadgat i dag, men som kommer att vara det när tillgänglighet införs som diskrimineringsgrund. Det ska inte vara möjligt att få stöd för åtgärder som det redan nu finns en skyldighet att åtgärda och som redan borde vara åtgärdade – för att undvika att de som inte har följt gällande lagstiftning kompenseras ekonomiskt. Det gäller t.ex. plan- och bygglagens (PBL) 21 a § 17 kap. där det står att enkelt avhjälpta hinder mot tillgänglighet i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser ska undanröjas i enlighet med Boverkets föreskrifter.

Det innebär också att stöd endast kan bli aktuellt för anpassning av lokaler som är byggda innan plan- och bygglagens bestämmelser infördes (PBL 1 § 8 kap.), dvs. att byggnader ska vara tillgängliga och användbara för människor med funktionsnedsättning. Det bör också vara möjligt att få stöd för anpassning av lokaler där det råder förvanskningförbud (PBL 13 § kap. 8).

Ytterligare förutsättningar för att kunna få stödet är att det vid verksamheter av större omfattning har genomförts en tillgänglighetsinventering samt att det finns en plan i anslutning till inventeringen för hur bristande tillgänglighet ska åtgärdas. Det ska dessutom ingå en obligatorisk uppföljning för att kontrollera att stödet har använts i enlighet med ansökan.

Vi föreslår också att ett hissbidrag inrättas samt att Arbetsmiljöverket ska kunna anställa tillgänglighetskonsulter för att arbeta med informations- och inspektionsarbete samt ge handfasta råd till arbetsgivare för hur man når målen om skäligen tillgänglighetsnivå på arbetsplatser. Dessa satsningar ingår i Vänsterpartiets budgetmotion 2012/13:Fi250.

4.2 Krav på tillgänglighet vid offentlig upphandling

Ytterligare sätt att påskynda tillgänglighetsanpassningen i den privata sektorn är att se till att det ställs krav på tillgänglighet i all offentlig upphandling. I dag går det att ställa krav på tillgänglighet i de tekniska specifikationerna vid upphandling av byggentreprenader och -koncessioner samt varor och tjänster. Vi anser därför, i likhet med funktionshinderrörelsen, att lagen om offentlig upphandling måste kompletteras med en bestämmelse så att det också blir möjligt att ställa krav på tillgänglighet vid upphandling av tjänster och system för information och kommunikation. Dessutom bör det också vara obligato-

Fel! Okänt namn på

riskt att lämna information om den upphandlade varans eller tjänstens tillgänglighet.

Upphandlingsutredningen har fått i uppdrag att utvärdera upphandlingsregelverket ur ett ekonomiskt och samhällspolitiskt perspektiv. Denna utredning bör få ett tilläggsdirektiv (och förlängd tid) att utreda och lämna förslag på hur lagen om offentlig upphandling kan kompletteras med krav på tillgänglighet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Personlig assistans – en rättighetsfråga

En av grundtankarna med personlig assistans är att människor med funktionsnedsättning ska få leva det liv som de vill leva. Personlig assistans har förbättrat livskvaliteten enormt för många och är en av de viktigaste jämlikhetsreformerna i Sveriges historia.

I FN-konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning fastslås rätt till självbestämmande och rätten att kunna delta i samhället. Personlig assistans är en av de serviceformer som FN-konventionen beskriver som en rättighet. Målet med service som personlig assistans är ”inkludering och deltagande i samhället”. Det handlar alltså om en rättighet som sträcker sig långt utöver rätten att få hjälp med dusch, påklädning och andra liknande ting. Det handlar om en rätt till personlig assistans som skapar full delaktighet – med andra ord rätt till medborgarskap.

FN-konventionens rättighet till service hör till de s.k. ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. När det gäller dessa finns det inte en absolut rättighet till dem utan hur de garanteras är beroende av landets resurser. Men i konventionen anges att ”med avseende på ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser”. Sverige har alltså ett ansvar att maximalt använda våra resurser för att se till att rättigheterna blir verklighet.

I en rapport om assistansersättningens samhällsekonomiska effekter (Socialstyrelsen, 2008-131-27) finner Socialstyrelsen att personlig assistans också är en samhällsekonomiskt kostnadseffektiv insats som borde utökas till fler personer.

5.1 Besparingstrenden

LSS-kommittén har sett över lagstiftningen och lämnat förslag i sitt slutbetänkande *Möjlighet att leva som andra* (SOU 2008:77). Samtidigt som det finns vissa bra förslag i utredningen har alltför många av förslagen sin grund i att man vill spara pengar. Generellt sett ser Vänsterpartiet inte stora möjligheter till det om man samtidigt ska uppfylla Sveriges åtaganden om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilket vi tveklöst måste göra.

I både utredningen och den följande propositionen från regeringen (Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet,

prop. 2009/10:176) problematiseras kostnadsutvecklingen när det gäller personlig assistans. Regeringen skriver att de ser dämpande av kostnader som en av fyra principiella utgångspunkter i politiken kring personlig assistans. I propositionen skriver regeringen att kostnadsutvecklingen ska uppmärksammas nu och även fortsättningsvis. De skriver vidare att möjligheter att dämpa kostnadsutvecklingen måste övervägas, vilket är en tydlig signal till ansvariga myndigheter.

Vi anser att den personliga assistansen inte ska kosta mer än nödvändigt, men för Vänsterpartiet är inte kostnadsdämpning en principiell utgångspunkt i sammanhanget utan rätten till en god personlig assistans ska stå i fokus.

5.2 Akuta behov av lagändringar

Det stora och akuta problemet när det gäller personlig assistans i dag är den utveckling av Försäkringskassans bedömningar av begreppet ”grundläggande behov” som påbörjats utan politiska beslut.

Till de grundläggande behoven räknas: hjälp med personlig hygien, hjälp med måltider, hjälp med att klä av och på sig, hjälp med att kommunicera med andra och annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den som har funktionsnedsättningen. För att vara berättigad till assistansersättning måste dessa grundläggande behov av assistans bedömas kräva assistans minst tjugo timmar per vecka.

Försäkringskassans bedömningar har på senare år skärpts på ett orimligt sätt som inte står i överensstämmelse med lagstiftningens intentioner. Detta inleddes 2007, men regeringens fokus på kostnadsfrågan har gjort att utvecklingen har eskalerat under senare år. Den nya linjen innebär att endast integritetskänsliga delar i de grundläggande behoven ska räknas när det ska avgöras om en persons grundläggande behov uppgår till minst tjugo timmar per vecka. Ett exempel som ofta nämns och tillämpas i verkligheten är att Försäkringskassan inte längre anser att det föreligger ett för assistansersättning grundläggande behov vid måltider i de fall man själv kan föra mat till munnen, även om funktionsnedsättningen innebär att man inte själv kan skära, tillreda eller plocka fram maten. Ett annat exempel är att det inte räknas in i grundläggande behov att kunna tvätta sitt eget hår, utan Försäkringskassan räknar endast in assistansbehov vid toalettbesök och att kunna tvätta sig i övrigt vid bedömningen om huruvida man kan sköta sin hygien.

Försäkringskassan nya bedömningslinje bekräftades 2009 av en dom i vad som då hette Regeringsrätten, nu Högsta förvaltningsdomstolen. I domen nekades en strokedrabbad man som är förlamad och sitter i rullstol assistans. Ett motiv till detta var att han kunde äta själv och därför inte hade de grundläggande behov av hjälp som skulle berättiga till assistansersättning. Följden av domen har blivit en mycket snävare och mer mekanisk bedömning av vad som kan ge rätt till assistans.

De skärpta bedömningarna har lett till att många helt blivit av med sin assistansersättning och utvecklingen går allt snabbare. År 2010 hamnade 269 tidigare assistansberättigade under 20-timmarsgränsen vid omprövningar och

Fel! Okänt namn på

2011 var antalet 293. Detta innebär att allt fler nu förlorar sin assistans vid omprövningar och om det fortsätter i samma takt kommer det att handla om över 1 000 personer sedan 2007.

Försäkringskassan har haft i uppdrag att rapportera till regeringen om sitt arbete när det gäller bedömningar av grundläggande behov. En sådan rapport kom också under sommaren 2011. Rapporten berör dock inte alls de problem som många beskrivit. I stället är inriktningen att gå vidare på den inslagna linjen när det gäller grundläggande behov samt att ta fram metoder för att på ett mer enhetligt sätt kunna bedöma övriga behov som kan berättiga till assistans.

Socialstyrelsen har samtidigt haft i uppdrag att i samarbete med Försäkringskassan utarbeta en metod för att bedöma grundläggande behov av assistans, ett s.k. behovsbedömningsinstrument. Ett första försök till detta utsattes för omfattande kritik p.g.a. de frågor som handläggarna skulle ställa till dem som ansökte om assistans. Frågorna uppfattades som mycket integritetskränkande. Ett nytt försök att ta fram ett behovsbedömningsinstrument har nu gjorts och presenterats den 31 augusti. Det finns fortfarande en oro för vad det innebär, men kritiken har mildrats.

År 2009 tog socialutskottet del av den oro som många då kände när det gäller risken för att bli av med assistanstimmar och att vid bedömningarna få sitt liv kartlagt i detalj genom integritetskänsliga frågor. Efter förslag från utskottet antog riksdagen ett tillkännagivande som innebar att regeringen skulle följa frågan om bedömningar av grundläggande behov noggrant och återkomma till riksdagen efter att Försäkringskassan och Socialstyrelsen hade utfört de ovan nämnda uppdragen. Både Försäkringskassan och Socialstyrelsen har nu redovisat sina uppdrag. Detta till trots valde utskottet att avvakta Inspektionen för socialförsäkringens (ISF) redovisning av uppdraget att analysera det årliga utfallet för Försäkringskassans beslut vid prövning av nya ansökningar och tvåårsomprövningar och utvecklingen av dem. ISF ska också analysera vilka assistansberättigade personer som mister respektive får utökad assistans och vilka andra stödinsatser som ges. I utskottets tillkännagivande begärs att frågan ska hanteras skyndsamt och att ISF skall delredovisa sina slutsatser i december 2012. Regeringen ska därefter skyndsamt återkomma med sin bedömning av huruvida åtgärder behövs för att upprätthålla intentionerna i LSS. Vänsterpartiet valde i det läget att som enda parti stå fast vid kravet på förtydligande av LSS.

Även om kritiken mot förslaget till behovsbedömningsinstrument nu är mildare än efter det att det första förslaget kom förändrar det inte grunden för den oro som många känner för att helt eller delvis bli av med sin assistans. Antalet beviljade timmar per person stiger, men detta gäller dem med de mest omfattande funktionsnedsättningarna. Andra som tidigare haft en självklar rätt till assistans blir av med timmar eller känner oro inför sin omprövning.

För de personer som blir av med sin assistanssättning innebär det ofta en personlig katastrof. Möjligheterna att leva ett liv som andras begränsas påtagligt, trots uppenbara behov av assistans som tidigare hade lagstöd. Många görs beroende av anhöriga. Denna nya praxis stämmer inte överens med de

åtaganden Sverige har enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

För att vända utvecklingen krävs därför lagändringar. Därför bör regeringen skyndsamt lägga fram förslag till ändring av 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, så att man uppfyller ursprungsin-
tentionerna i LSS om möjligheten att leva ett liv som andra. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3 Undanröj hinder för arbete och föräldraskap

Assistansberättigades rätt att arbeta och vara föräldrar är inte tillräckligt tydliga i lagstiftningen i dag, men det är ändå så att personlig assistans har möjliggjort arbete och aktivt föräldraskap för många. Om de som förlorar sin personliga assistans i stället görs beroende av hemtjänst innebär det att föräldrar som behöver hjälp till och från miljöer utomhus inte kan få det. Det finns väldigt små möjligheter att inom ramen för hemtjänsten vara med sina barn i lekpark, gå i skog och mark, besöka nöjesfält m.m. Eller för den delen att följa med sina barn när de är i behov av sjukvård. I barnkonventionen är det tydligt att barn inte får diskrimineras p.g.a. att föräldrarna har funktionsnedsättningar.

När det gäller arbete är personlig assistans i många fall en förutsättning för att kunna arbeta och kan dessutom utgöra skillnaden mellan att kunna arbeta heltid eller att inte kunna arbeta alls, med ohälsa och usel självkänsla som följd. Den som nu blir av med sin assistanssättning kan därför få betala ett högt pris både ekonomiskt och socialt.

Det finns exempel på människor som har fått erbjudande om arbete på annan ort än bostadsorten och därför skulle behöva pendla. Assistanssättningen täcker inte assistans i samband med resor eller assistentens uppehälle på arbetsorten. Valet blir att tacka nej till jobbet, flytta eller betala assistanskostnaderna ur egen ficka.

I Högsta förvaltningsdomstolens prejudicerande dom från 2009 om vad som räknas som grundläggande behov sågs det som en nackdel för mannen att han arbetade som forskare 30 timmar i veckan. Rätten menade att det talade mot att han skulle ha behov av kvalificerad hjälp.

Denna typ av hinder i regelverken för assistans måste tas bort. När hindren innebär att man måste tacka nej till ett arbete är det tydligt att hindret kan vara negativt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Samhället bör göra allt för att alla ska ha lika stora möjligheter att arbeta och vara aktiva föräldrar. Tyvärr kvarstår många hinder för detta och en del av dem kan ha ganska enkla lösningar. Regeringen bör därför låta utreda om regelverken för personlig assistans är ändamålsenligt utformade för att möjliggöra arbete och aktivt föräldraskap. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

5.4 Förslag om ökad säkerhet vid beslut om och utbetalning av assistansersättning

Regeringen lämnar i budgetpropositionen för 2013 förslag för att minska fusket med assistansersättningen. Den bygger på betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6).

En del av utredningens förslag har väckt starka reaktioner från dem som själva använder assistans, funktionshindersrörelsen och anordnare av personlig assistans. Handikappförbunden har i sitt remissvar framfört stark kritik mot att de inte varit aktivt involverade i utredningens arbete. Vänsterpartiet anser att det är mycket viktigt att personer med funktionsnedsättning genom sina intresseorganisationer aktivt kan delta i utredningar som berör deras liv och vardag. Utredningens remisstid har varit kort och sällan har en proposition presenterats så snabbt. Remisstiden gick ut den 25 april och regeringens förslag lades direkt i budgetpropositionen den 20 september.

Fusk med assistansersättningar ska självklart inte förekomma eftersom det urholkar reformens legitimitet. Skattepengar till assistans ska gå till det de är avsedda för. Den som misstänks ha begått en olaglighet ska följaktligen också polisanmälas.

Men i utredningen saknas ett bra underlag om hur stora de felaktiga betalningarna inom assistansersättningen är. I utredningen uppskattas att 9–15 procent av all utbetald ersättning bero på fusk och felaktiga utbetalningar utan att det finns ett ordentligt faktaunderlag. Men att siffrorna skulle vara så här höga har ifrågasatts av bl.a. Försäkringskassan.

Trots det bräckliga underlaget kan vissa av regeringens förslag vara motiverade att genomföra, t.ex. att ställa större krav på anordnarna vilket innebär ett ökat skydd för brukarna och en högre kvalitet på den personliga assistansen. Andra förslag kan Vänsterpartiet inte ställa upp på då de bl.a. inskränker självständigheten och integriteten för de människor som har personlig assistans.

Regeringen har också valt att inte lägga fram några av de förslag som fått mest kritik, som att god man och ställföreträdare inte skulle få arbeta som personlig assistent. Det är bra att dessa förslag har utelämnats.

När det gäller skyldigheten för anordnare av personlig assistans att tillhandahålla all assistans delar vi regeringens ståndpunkt att bestämmelsen endast bör riktas mot assistansanordnare. En anordnare kommer genom förslaget inte att kunna neka assistans till en assistansberättig på vissa tider. Den enskilde ska alltså även fortsättningsvis vara fri att välja olika assistansanordnare för olika tider.

5.4.1 Assistansersättning vid sjukhusvistelse

Försäkringskassan har i sitt svar på ett regeringsuppdrag lämnat rapporten ”Försäkringskassans förslag för minskat krångel” där det bl.a. föreslås att assistansersättning får lämnas för högst sex månader då den ersättningsberättigade vårdas på sjukhus. Enligt Försäkringskassan ska detta gälla om den assistansberättigade hade assistans redan innan sjukhusvistelsen och under

Fel! Okänt namn på

förutsättning att den personliga assistenten inte utför sjukvårdande uppgifter eller sådan omvårdnad som sjukvårdshuvudmannen ska göra. I den tidigare nämnda lagrådsremissen fanns ett förslag från regeringen att Inspektionen för socialförsäkringen skulle utreda och bedöma om det var lämpligt att ändra reglerna i enlighet med Försäkringskassans förslag och de ekonomiska konsekvenserna av detta. I propositionen är detta förslag borta.

Frågan är viktig för de assistansberättigade ur flera aspekter; dels p.g.a. att sjukvårdens personal i flera fall inte har den personliga kunskap om den assistansberättigade som behövs, dels för att det för många assistansberättigade innebär en stor förlust om deras personliga assistenter tvingas söka annat arbete under den tid de vistas på sjukhus.

Inspektionen för socialförsäkringen bör ges i uppdrag att utreda frågan om möjligheten för den enskilde att behålla assistanssättningen vid sjukvistelse och redovisa kostnadskonsekvenserna av detta. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4.2 Studier och arbete utomlands

Även personer som har personlig assistans ska som andra kunna studera eller arbeta utomlands utanför EU och EES-området i perioder. Vi välkomnar därför att regeringen instämmer i bedömningen att det ska vara möjligt. Vi känner dock en oro att detta kan komma att bedömas alltför restriktivt och anser därför att tillämpningen på detta område särskilt ska följas upp i ISF utvärdering 2015. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4.3 Närstående som personliga assistenter

Ett av de förslag i utredningen som har väckt mest diskussion är att närstående arbetar som assistenter ska Försäkringskassan, kommunen och Socialstyrelsen få göra inspektioner i bostaden. För att undvika dessa inspektioner ska de personliga assistenterna var anställda av kommunen. Kritikerna mot förslaget menar att det inskränker rätten till integritet.

I propositionen framgår det att Försäkringskassan redan har rätt att göra besök för att utreda rätten till och omfattningen av den personliga assistansen. Nu föreslås att kommunen under samma förutsättningar ska få rätt att besöka den insatsberättigade för att utreda behovet av assistans. Det handlar inte om att inspektera bostaden. Socialstyrelsen föreslås också få rätt att utföra inspektion för tillsyn av assistans i bostaden.

Vänsterpartiet motsätter sig inte detta eftersom vi anser det vara viktigt att det finns insyn kring att den enskilde får den hjälp han/hon ska ha. Många med mycket omfattande funktionsnedsättningar har i dag assistans. Många är beroende av närstående och assistenter för att kunna kommunicera. I de allra flesta fall gör närstående ett enastående jobb som personliga assistenter. Men det förekommer också att närståendes intressen går före den assistansberättigade. Övergrepp och vanvård förekommer även inom personlig assistans precis som inom andra delar av funktionshindersverksamheten.

Fel! Okänt namn på

När det gäller våld mot kvinnor är hemmet den farligaste platsen. Vi anser därför att de ska finnas möjlighet till insyn och tillsyn med målet att den assistansberättigade ska få den hjälp han/hon behöver. Det är en självklarhet för oss att den som har personlig assistans deltar aktivt i samhällslivet och många gånger inte befinner sig i hemmet. Likaså att man när man har skäl för det ska ha möjlighet att tacka nej och förlägga besöket till ett senare tillfälle. Eftersom åtgärden är integritetskränkande anser vi att det är oerhört viktigt att den följs upp och utvärderas. Det är för lång tid att vänta till ISF slutrapportering 2017. En fördjupad utvärdering av denna del bör redovisas senast 2015. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4.4 Uppgiftsskyldighet för anordnare av personlig assistans

Regeringen föreslår att den som är anordnare av assistans ska vara skyldig att anmäla ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken på assistansersättningen. Regeringen sätter här fusket före brukarens möjlighet till en självständig assistans och en trygg relation till assistenterna. Den personliga assistansen är mycket privat och förtroendet mellan brukare och assistent är oerhört viktigt.

Med detta förslag har vi kommit ifrån grundtanken att den assistansberättigade ska kontrollera sin vardag. Som flera remissinstanser har påpekat är det dessutom integritetskränkande och frångår principen om att bedömningen av assistansbehovet är en fråga mellan myndighetsutövaren och den försäkrade. Vi föreslår därför att riksdagen avslår regeringens förslag till förändring av 110 kap. 46 § socialförsäkringsbalken, gällande ansvar för assistansanordnare att anmäla ändrade förhållanden till Försäkringskassan. Detta bör riksdagen besluta.

5.5 Timschablonen

En orsak till ökade kostnader är ersättningssystemets utformning i form av en timschablon, vilket både Försäkringskassan och Inspektionen för socialförsäkringen har påpekat. Den senare myndigheten har i rapporten Assistansmarknaden (rapport 2012:12) visat att ersättningens utformning ger privata assistansanordnare en marginal på i genomsnitt 54 kronor per timme. Totalt överkompenseras de privata företagen med drygt 2 miljarder kronor per år. Samtidigt är ersättningen för låg för många kommuner eftersom kollektivavtal om exempelvis arbetstider och rätt till heltid gör att personalkostnaderna är högre än vad som erhålls via assistansersättningen. Det är därför bra att regeringen aviserar en översyn av schablonersättningen i budgetpropositionen för 2013. Samtidigt vill vi påpeka nödvändigheten av att intresseorganisationerna aktivt kan medverka i detta arbete.

6 Ledsagning

Ledsagning kan ges både enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlagen (SoL). Insatsen kan erbjudas för dem som själva har svårt att komma ut för att träffa vänner, ägna sig åt fritidsaktiviteter eller delta i samhällslivet på olika sätt. Det kan t.ex. handla om personer med synskador eller på annat sätt nedsatt orienteringsförmåga. Möjligheterna att få ledsagning är mycket viktig för att bryta isoleringen för personer med funktionsnedsättning.

Socialstyrelsen har kartlagt kommunernas tillämpning av lagstiftningen. (Se rapporten Ledsagning enligt LSS och SoL – kartläggning av kommunernas insatser 2010, artikelnummer 2011-3-49.) Rapporten ger en oroande bild av hur möjligheterna att få ledsagning ser alltför olika ut, i många fall begränsas allt mer och i vissa fall kostar mycket för den enskilde.

6.1 Förtydliga lagstiftningen om ledsagarservice enligt LSS

Något som uppmärksammas under året är att flera kommuner tvingat brukaren att betala kostnaden för ledsagarens resor och entréavgifter. Denna linje har fått stöd av Högsta förvaltningsdomstolen.

Ledsagarservice enligt LSS ska vara en rättighet som ska erbjudas på ett sätt som gör att brukaren ska kunna leva ett så "normalt" liv som möjligt och utan merkostnader. Socialstyrelsen konstaterar att i en av fyra kommuner har man satt begränsningar för rätten till ledsagning på ett sätt som saknar stöd i lagen. Det kan handla om begränsningar i antalet timmar man kan få och vilka aktiviteter som omfattas. Lagstiftningen om ledsagarservice enligt LSS bör därför förtydligas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

En annan problematik är att det har det blivit allt svårare just för personer med grava synskador att få sina ansökningar om ledsagarservice beviljade. Allt fler kommuner anser att grav synskada inte längre ingår ibland de funktionsnedsättningar som ska ge rätt till stöd enligt LSS. Den tolkningen har dessutom fått stöd i domstol.

Det kan visserligen finnas möjlighet att i stället få ledsagning beviljad i enlighet med socialtjänstlagen (SoL). Nackdelen är då att insatserna kan kosta pengar, till skillnad från de insatser som beslutas enligt LSS, vilka är avgiftsfria. En majoritet av kommunerna (62 procent) tar ut sådana avgifter, enligt uppgifter från Socialstyrelsen. Hur höga taxorna är varierar, men vanligast är att det är samma timtaxa som hemtjänstavgiften.

Regeringen bör därför återkomma med ett förtydligande av LSS så att personer med grava synskador åter kan få rätt till ledsagning. Särskilt som det står i förarbetena till LSS (prop. 1992/93:159 s. 55 och 168) att personer med grava synskador är exempel på den personkrets som ska ha rätt till stöd och

Fel! Okänt namn på

service enligt denna lag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Ta fram nationella riktlinjer för ledsagning

Socialstyrelsen konstaterar att kvaliteten och organisationen kring ledsagning varierar stort över landet. Detta gäller ledsagning enligt både LSS och SoL. För att inte levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättningar ska skilja sig åt i alltför stor utsträckning beroende på var man bor, behöver det också tas fram nationella riktlinjer. Socialstyrelsen bör få ett sådant uppdrag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.3 Avgifter ska inte hindra någon att få ledsagning

Något som länge uppmärksammats är den spretiga situationen när det gäller avgifter för ledsagning enligt SoL. I 92 kommuner erbjuds gratis ledsagning, i övriga varierar avgiften stort. I vissa fall tar man ut fastställda belopp på mellan 230 och 400 kr per månad, men vanligare är att man tar ut en avgift per tillfälle, som beräknas på olika sätt beroende på var man bor. I de kommuner som tar ut avgift per tillfälle räknas dock insatsen in i avgiftssystemet för hemtjänst och man tillämpar taket på 1 712 kr per månad, som gäller i hemtjänsten i hela landet.

Det är ett problem att avgiftssystemen och därmed levnadsvillkoren ser så olika ut beroende på var man bor. I kommuner med höga avgifter kan den enskildes ekonomi avgöra om man har råd att ansöka om ledsagning, något som rimmar illa med principen att man inte ska drabbas av merkostnader p.g.a. sin funktionsnedsättning. Regeringen bör utreda frågan om en mer enhetlig avgiftssättning för ledsagning enligt SoL. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Alla tjänar på förskrivning av hjälpmedel

Det är i många fall helt avgörande för livskvalitet och delaktighet i samhället för en person med funktionsnedsättning att de hjälpmedel som behövs tillhandahålls. Kostnaderna för hjälpmedel överdrivs ofta om man ser till de positiva effekter de har för hälsa och livskvalitet samt de ekonomiska vinster samhället faktiskt gör när hjälpmedlen bidrar till självständighet och självbestämmande. Hjälpmedelsinstitutet har t.ex. konstaterat att hjälpmedel till en person med en psykisk funktionsnedsättning ger en ekonomisk vinst för staten på omkring 23 000 kronor på fem års sikt. Om hjälpmedlet hjälper någon till arbete sparar statens kostnader för hjälpmedlen in på bara ett år, samtidigt som den enskilde individen förstås får en avsevärt bättre ekonomi och höjd livskvalitet.

Trots hjälpmedlens positiva effekter har regelverken snävats åt runtom i landet. Förskrivningen har blivit mer restriktiv, hjälpmedel har försvunnit ur sortimentet och kostnader har lagts över på individen. Orsaken har varit att kommuner och landsting tvingats pressa ner kortsiktiga kostnader för att få budgeten att gå ihop. Återigen visar det sig att regeringens val att sänka skatter i stället för att satsa pengar på välfärden i kommuner och landsting får konsekvenser i människors vardag.

7.1 ”Fritt val” – samhället skjuter ifrån sig ansvaret

En av de mest betydelsefulla förändringarna på hjälpmedelsområdet just nu är ett försök med ett ”valfrihetssystem” i några landsting. Systemet kallas helt enkelt ”Fritt val av hjälpmedel”. Regeringen vill att systemet ska införas i hela landet. Att ge den enskilde mer inflytande över valet av hjälpmedel är positivt eftersom det skapar bättre förutsättningar att möta vars och ens behov. Många har uppfattat utbudet hos de offentliga huvudmännen som alltför begränsat. Samtidigt är det tydligt att ansvar lastas över från det offentliga till den enskilde. Det nya systemet ställer ännu högre krav på opartisk information än tidigare.

Det s.k. fria valet av hjälpmedel innebär att brukaren får en rekvisition och därefter köper sitt hjälpmedel direkt av leverantören. Det innebär att brukaren blir ägare till hjälpmedlet och själv får ta det fulla ansvaret för det.

Det är dessutom konsumentköplagen som reglerar relationen med företaget som säljer hjälpmedlet. Som vanlig konsument har man rätt att reklamera varan om det är fel på den, men efter sex månader är det köparen som måste bevisa att det är ett ursprungligt fel. Svårigheter kan dock uppstå att få ett annat tillfälligt hjälpmedel i väntan på reparation eller leverans av nytt hjälpmedel. Säljaren är visserligen skyldig att lämna fullgoda anvisningar om säkerhet, installation och användning, men någon särskild utbildning för att få kunskap att utnyttja sitt hjälpmedel till dess fulla potential kan köparen knappast räkna med.

Hjälp med modifikationer, service och reparationer kommer att kosta extra, allt under förutsättning att företaget finns kvar på marknaden och har möjligheter att hjälpa till med det. Annars måste brukaren hitta ett annat företag som förhoppningsvis har tillräckliga kunskaper om hjälpmedlet för att kunna reparera det.

Priset vid eget val blir inte sällan högre eftersom styckepriset kan pressas vid upphandling. Det innebär att brukaren kan få betala ur egen ficka eftersom rekvisitionen inte utgår från priset på konsumentmarknaden. Särskilt har detta uppmärksammats när det gäller hjälpmedel för hörselskadade. Detta i ett läge där höga kostnader redan sedan tidigare ofta är ett problem för den enskilde brukaren, ibland i så hög grad att man avstått från hjälpmedel för att man inte har råd. Skillnader i inkomst, försäkringsskydd m.m. får med andra ord stor inverkan på enskilda individers valmöjligheter vid ”fritt val”. På ett strukturellt plan kan man, precis som på andra områden, se att inslag av marknadslösningar i välfärden leder till ökade klassklyftor.

Fel! Okänt namn på

Det kommer också att uppstå en okontrollerad andrahandsmarknad för begagnade hjälpmedel där funktionen inte alltid kan garanteras. Det är enklare att ställa krav på hjälpmedel som är till låns. När de återlämnas är hjälpmedelscentralerna skyldiga att säkerhets- och funktionstesta samt serva hjälpmedlen innan de lämnas vidare. Och om de är trasiga och inte kan repareras så kasseras de.

Valfrihetsreformen på hjälpmedelsområdet är precis som regeringens andra valfrihetsreformer ett ideologiskt val. Man förlitar sig på att marknaden ska lösa alla problem, i stället för att titta på hur de offentliga systemen kan förbättras och utvecklas mot mer valfrihet. Ansvaret förskjuts från det offentliga till individen.

Vänsterpartiet föreslår i motion 2012/13:Fi212 att lagen om valfrihetssystem ska upphävas vilket innebär att vi inte vill att den ska utvidgas till hjälpmedel som föreslås i betänkande ”Hjälpmedel – ökad delaktighet” (SOU 2011:77).

7.2 Det ska spela mindre roll var man bor

Vilka hjälpmedel man har möjlighet att få och vilka kostnader detta innebär för den enskilde varierar mycket över landet. Detta är väl känt och man har bl.a. konstaterat detta i SOU 2004:83. I och med att hjälpmedel kan ha en så avgörande effekt för en persons livskvalitet är det problematiskt att bostadsorten ska vara avgörande i så hög grad som i dag.

Handikappförbunden (HSO) har arbetat med ett särskilt projekt om hjälpmedel. Där konstaterar man att det förutom regionala skillnader också finns tydliga skillnader mellan vilka hjälpmedel som förskrivs till kvinnor respektive till män. Detta beror delvis på att kvinnor och män söker olika typer av hjälpmedel, men det konstateras också att det finns könsskillnader i hanteringen på de ansvariga myndigheterna.

Staten bör ta ett större ansvar än i dag för att förskrivningen av hjälpmedel ska bli mer likvärdig över landet. Att staten har ett övergripande ansvar för tillhandahållandet av hjälpmedel anges också i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar.

Regeringen bör därför ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram nationella riktlinjer för förskrivning av hjälpmedel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.3 Minska regelkrånglet

Ett av de allvarligaste problemen på hjälpmedelsområdet är att det är svårt att hitta information om vilka hjälpmedel som finns och vart man ska vända sig för att få dem. Ett hjälpmedel som behövs för den dagliga livsföringen, ett s.k. personligt hjälpmedel, ska sökas hos landstinget. Försäkringskassan ansvarar för de hjälpmedel som behövs i arbetet. (Mer om Vänsterpartiets politik när det gäller arbetshjälpmedel finns att läsa i motion 2012/13:A303.) Vidare

Fel! Okänt namn på

ansvarar kommunen för bostadsanpassning när hjälpmedel behövs i hemmet. Olika typer av hjälpmedel omges av olika regelsystem.

I en av de rapporter som publicerats i HSO:s hjälpmedelsprojekt vittnas det om de problem som det uppsplittrade huvudmannskapet medför. Det innebär att en förskrivare av hjälpmedel inte ser till helheten i en persons livssituation utan enbart till det kompetensområde som finns på den egna myndigheten.

Ett exempel på det är att hjälpmedel som förskrivits för arbetet inte självklart får användas på fritiden. Det kan vara ett hörselhjälpmedel som utprovats för en arbetssituation. Att det då krävs en ansökan om ytterligare ett hörselhjälpmedel för fritiden framstår som helt onödig byråkrati som leder till ökade kostnader för både samhället och den enskilde.

Lösningen på dessa problem är att samordna hjälpmedelsförskrivningen under en huvudman. Genom tillgängliga hemsidor och annat överskådligt informationsmaterial kan denna huvudman enkelt presentera ett utbud och hur man går till väga för att ansöka om hjälpmedlen. Sannolikt skulle detta också innebära ekonomiska vinster i och med att kompetens kan samordnas och dubbelarbete undvikas. Hjälpmedelsförskrivningen bör alltså samordnas under en huvudman. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 2 oktober 2012

Eva Olofsson (V)

Bengt Berg (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)

Marianne Berg (V)

Lars Ohly (V)

Mia Sydow Mölleby (V)